

סימן ל

היתר בת יתרו (גיורת) למשה (כהן)

א. בסנהדרין פב, א 1: ויאמר משה אל שופטי ישראל *1 וגו' הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא אמרו לו הן דנין דיני נפשות ואתה יושב ושותק, מה עשה עמד וקיבץ כ"ד אלף מישראל והלך אצל כזבי, אמר לה השמיעי לי... תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה אמר לו בן עמרם זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך, נתעלמה ממנו הלכה... וירא פנחס בן אלעזר מה ראה אמר רב ראה מעשה ונזכר הלכה... הבועל את הכותית *2 קנאין פוגעין בו". והנה בטעם שבת יתרו היתה מותרת למשה,

מסביר רש"י 3: „משה קודם מ"ת נשא וכשניתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצוות והיא עמהם כו", והיינו שמשנה נשא צפורה מחמת שאז (לפני מ"ת) היו הכל (גם בני"י) בגדר בני נח; ואח"כ (במ"ת) הנה גם צפורה התגיירה *4 ביחד עם כל ישראל, ולכן היתה מותרת למשה גם לאח"ז. ואינו מוכן: הרי זמרי ה' נשיא בית אב לשמעוני *5, א"כ מה היתה טענתו מלכתחילה „ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך" — האם לא ידע את החילוק הכי פשוט בין נשואין שלפני מ"ת ולאחר מ"ת?

(1) ועד"ז בתנחומא בלק כ"א. במדבר פ"כ, כד"כ. תיב"ע ופרש"י עה"פ¹ (1) בלק כה, ד. (2) בפרשת בלק מדובר ע"ד מדינת במשנה (סנה' פא, ב) הל' ארמית — ואולי יש כאן שינוים ע"י מבקר המלכות. וראה רמב"ם הל' איס"ב רפ"ב ב' גירסות. ופרש"י סנה' שם: ארמית בת עובד כוכבים. (3) סנהדרין פב, א ד"ה בת יתרו. ביד רמ"ה סנהדרין שם: „גיתנה תורה ונתחדשה הלכה ולא אסרה תורה אלא מכאן ואילך אבל מי שהי' נשוי ועומד קודם מ"ת לא נאסרה עליו". אבל ברבותינו בעה"ת (בהעלותך יא, כז): כשנתנה תורה כו' פרשו כולם כו'. וראה גליוני הש"ס (להר"י ענגל) סנהדרין שם שקו"ט בדבריו. תו"ש לשמות ב, כא אות קע. וראה הערה הבאה. (4) ביד רמ"ה שם משמע דס"ל דמותרת גם בלי גיור ד, גיתנה תורה ונתחדשה הלכה". וראה ג"כ: ילקוט ראובני ר"פ פינחס: „ויאמר לו גיתנה תורה ונתחדשה הלכה ועוד יאמר אני גיירתי". יעב"ץ סנהדרין שם: „ולא שייכא גירות כלל אלא שנתנה תורה". גם מלשון רש"י „נכנסו לכלל מצות והיא עמהם וגרים רבים של ערב רב" משמע קצת שאי"ז ענין הגירות כבערב רב (וראה צפ"ע² דלקמן הערה 19). ועפ"ז אין מקום לקושיא דלקמן בפנים סעיף ב'. אבל נוסף ע"ז שגם בנוגע לבני ישראל מפורש שנתגירו (עיין יבמות מו, א ואילך. כריתות ט, רע"א) — הרי מכיון שהיא „בת יתרו" (ולא מבני אברהם יצחק כו'), ועוד ועיקר — לא הייתה במצרים ששם היתה תחלת הגירות (יבמות וכריתות שם) בודאי הי' צ"ל אצלה גירות. ועד"ז בנוגע לבני' — שמילתם היתה אך בתור מצוה שנצטווה אברהם, משא"כ במצרים שיהי' גם התחלת הגירות — עיין יבמות וכריתות שם. ובגליוני הש"ס שם: ודבריו (דהרמ"ה) צע"ג דהא פשיטא דנתגיירה כו'. (5) פינחס כה, יד. ובסנהדרין שם (ועד"ז בפרש"י עה"ת כה, ו) ודלא

הערה 2: כמשנה... הל' ארמית: והבועל ארמית קנאין פוגעין בו.

שם: וראה רמב"ם הל' איס"ב רפ"ב ב' גירסות: וז"ל: ישראל שבעל עכו"ם משאר האומות וכו'. ובס"א: שבא על הכותית כו'.

הערה 3: אבל ברבותינו בעה"ת (בהעלותך יא, כז): וז"ל: כי כשנתנה התורה ונאסרו על העריות פרשו כולם שנאמר (בהעלותך שם, יוד) וישמע את העם בוכה למשפחותיו ודרשינן על עסקי משפחותיו וכו'. ע"ש.

שם: וראה גליוני הש"ס... סנהדרין שם שקו"ט בדבריו: וז"ל: ע"י חידושי רמ"ה כאן דכ' דהו"ל למימר לי' גיתנה תורה ונתחדשה הלכה וכו' (כמובא בפנים ההערה) עכ"ל. ודבריו צע"ג דהא פשיטא דנתגיירה במתן תורה והוצרכה קידושין מחדש. וע"י פירש"י כאן. וגם גוף הדבר שכתב דע"י מ"ת לא נאסרה הנשואה מקודם לכן יל"ע בו מאיבעי' דר' ירמיהו חולין יז, א. וע"י נזיר גז, א או בקבר לרבות קבר שלפני הדיבור, ע"ש בתוס'.

הערה 4: ילקוט ראובני ר"פ פינחס: וז"ל: וגם מפני מה נעלמה ממשנה הלכה זו, ונהי שנעלם ממנו כל הבועל ארמית וכו' מ"מ ישיבנו בדברים ויאמר לו וכו' (כפנים ההערה).

שם: יעב"ץ סנהדרין שם: וז"ל (על דברי רש"י המובאים בתחילת הסימן בפנים): מיהו ק"ל אטו בת מדין אם גיירה זמרי מי אסרה עליו, ומי דמיא בת יתרו ומאי איריא קודם מ"ת, אכן י"ל דקודם מ"ת לא שייך גירות דהכל שוה הי' כל זמן שלא ניתנה שכולם היו להם דין ב"ב ולא שייכא גירות כלל אלא שניתנה תורה.

שם: עיין יבמות מו, א ואילך: ת"ר גר שמל ולא טבל ר"א אומר הרי זה גר שכן מציינו באבותינו שמלו ולא טבלו (רש"י: באבותינו שמלו — בימי משה כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה). טבל ולא מל ר' יהושע אומר הרי זה גר שכן מציינו באמהות שטבלו ולא מלו (רש"י: אמהות — נשותיהם שטבלו כדמפרש לקמן דאם לא טבלו במה נכנסו תחת כנפי השכינה). וחכמים אומרים טבל ולא מל מל ולא טבל אין גר עד שימול ויטבול וכו'. ע"ש.

שם: כריתות ט, רע"א: רבי אומר ככם (שלח טו, טו) כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם אף הם לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים וכו'. ע"ש. הערה 5: ודלא כפרש"י בפנחס: וז"ל (עה"פ): נשיא בית אב לשמעוני, לאחד מחמשת בתי אבות שהיו לשבט שמעון.

(ב) דוחק גדול לומר שיתעלם ממשח חילוק פשוט כזה כנ"ל 9 — גם אינו מובן: איך שאל זמרי שאלה כזו? איך הו' יכול להיות בטוח שיתעלם ממשח החילוק שבין לפני מ"ת ולאחריו? ב. גם צריך להכין:

הדין 10 הוא שגירות אסורה לכהן, וזהו איסור מן התורה אע"פ שבגמרא 11 ילפינן זה מקרא ביחזקאל 12 — הרי"ז רק ש"אתא יחזקאל ואסמכה אקראי" 13, אבל זהו איסור מן התורה ממש"נ אשה 14 זונה גו' לא יקחו 15 — "לפי שבאה מן העכו"ם השטופים בזימה" 16.

ובגמרא 16 יש מחלוקת בנוגע למשה רבינו: לדעה

ולאידך גיסא: אפילו אם נמצא איזו הסברה (לכל הפחות בתור קס"ד) למה אין החילוק הנ"ל טעם מספיק להתיר את "בת יתרו" למשה, עדיין קשה למה לא מצינו שמשח (או מישהו אחר) יענה על טענתו זו של זמרי נגד משה רבינו 6 (הרי פנחס אמר רק את ההלכה שהכועל ארמית כו' שזה נוגע למעשה זמרי)?

יש מפרשים 7 שכתבו שזה גופא (חילוק הנ"ל שבין לפני מ"ת ולאחריו) נתעלם ממשח, אבל נוסף לזה אשר (א) רש"י 8 כותב בפירושו: "ונתעלמה ממנו הלכה, שנאמר לו בסיני הכועל כותית וכו'" — שרק הלכה זו (איזה עונש מגיע) נתעלמה ממנו;

כבפרש"י בפנחס) : נשיא שבט הוא. ולהעיר מדרו"ל (סנה' שם, ב) שזהו שלומיאל בן צורישידי. (6 ראה גם ילקוט ראובני שם. 7 ראה עיון יעקב לע"י סנהדרין שם, א. 8 סנהדרין שם. יד רמ"ה שם. וראה ילקוט ראובני ועב"ץ הנ"ל. 9) ואם כדי שיבוא פינחס ויטול את הראוי לו (תנחומא, במדב"ר ופרש"י שבהערה 1) — העלמת ההלכה דקנאין פוגעין מספיקה. (10) בהבא לקמן ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' גיורת, רש"י. (11) קידושין עח, סע"א. (12) מד, כב. (13) תוד"ה אין יבמות סא, א. (14) אמור כא, ז. (15) רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ח ה"ג (ראה מ"מ שם). תוספות שם. ועוד (בסמנו באנציקלופדי' שם). וגם להראב"ד (הל' איסורי"ב שם) ד, אינה משום זונה אלא משום דכתיב כו' (הקרא דחזקאל), הוא איסור מן התורה — כמ"ש להדיא (שם פט"ז ה"ב). וראה חידושי הרשב"א יבמות ס, ב. (16) זבחים קב, א. והובאו בכ"מ במדרו"ל.

פחותה מבת שלש שנים הכא אין סופה להיות זונה תחתיו ואמרו שם וחכמים אומרים אין זונה אלא גיורת ומשחררת ושנבעלה בעילת זנות ולא פליג בין גדולה ובין קטנה אלמא משום זונה אסרינן להו ובכלל זונה דקרא היא. וזה דעת רש"י ז"ל וטעמא משום דזונה דקרא פגומה קאמר וכמ"ש רבינו למטה. והרשב"א הסכים לדעת הר"א ז"ל. ונראין לי דברי רבינו ורש"י ז"ל עיקר. שם: וגם להראב"ד (הל' איסורי ביאה שם): וז"ל: אינה משום זונה אלא משום דכתיב בתולות מזרע בית ישראל. והכי איתא בקידושין. עכ"ל.

שם: כמ"ש להדיא (שם פמ"ז ה"ב): וז"ל: ... ועוד פצוע דכא כהן שמותר בגיורת דרב ששת הכי פשט להו והרי גיורת לכהן אסורה מדאורייתא היא ושריא לי' דלאו בקדושת' קאי וכו'.

שם: וראה חידושי הרשב"א יבמות ס, ב: וז"ל: אמר ר' שמעון בן יוחאי גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כשרה לכהונה פירש"י ז"ל דלא מחזקינן לה לזונה ונראה שהזיקו לרש"י ז"ל לפרש כן מדאמרינן עלה לקמן הכי השתא בשלמא התם סופה להיות בעול' תחתיו הכא סופה להיות זונה תחתיו אלמא רבנן דפליגי עלי' דר' שמעון בן יוחאי טעמייהו משום זונה. ותמיהא לי טובא דהא ביאה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד אינה ביאה ואם בא עלי' אחד מן הפסולים לא פסלה ... ועוד דהא ודאי בדאורייתא פליגי כדאיתא התם בהדיא, ואי משום זונה אינה אלא מדרבנן דחיישינן דלמא בא עלי' עכו"ם דסתמן זונות הן. ועוד דהא אמרינן בהדיא בפרק עשרה יוחסין דבפירושא דקרא פליגי דתניא התם גבי ר' אליעזר בן יעקב אומר ישראל שנשא גיורת א"ר שמעון בן יוחאי גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כשרה לכהונה שנאמר וכל הטף בנשים וכו' ורבנן החיו לכם לעבדים ולשפחות א"ר יוחנן וכולן מקרא אחד דרשו דאמר משמ' דרב ואלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות מזרע בית ישראל ר' אלעזר בן יעקב סבר מזרע ואפי' מקצת

הערה 6: ראה גם ילקוט ראובני שם: נעתק לעיל בפיענוח להערה 4.

הערה 7: ראה עיון יעקב לע"י סנהדרין שם, א: וז"ל: לא כך לימדתי ברדתך מהר סיני, דייקא לפי הם שאלו בת יתרו מי התירה לך, ובאמת משם לא קשה מידי כי ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, לה"ק לא כך למדתי ברדתך מהר סיני נתחדשה הלכה זו משא"כ אתה עשית קודם ירידת הר סיני שנתחדשה הלכה זו.

הערה 11: קידושין עח, פט"א: תניא ר"ש בן יוחי אומר גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כשרה לכהונה, שנאמר (מטות לא, יח) וכל הטף בנשים החיו לכם, והלא פינחס הי' עמהם (רש"י: בין היוצאים למלחמת מדין שנאמר להם המקרא הזה). ורבנן, החיו לכם לעבדים ולשפחות, וכולן מקרא אחד דרשו, אלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות מזרע בית ישראל (יחזקאל מד, כב) וכו'. ע"ש.

הערה 13: תוד"ה אין יבמות סא, א: וז"ל: אפילו נתגיירה פחותה מבת ג' שנים אסורה מטעם זונה. . . וטעמא לפי שבאה מן העכו"ם השטופים בזימה. אע"ג דבפרק בתרא דקידושין דרש לי' מקרא דחזקאל למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' מ"מ בין למר ובין למר אסירא מטעם זונה ואתא יחזקאל ואסמכה אקראי וכו'. ע"ש.

הערה 15: רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ח ה"ג: וז"ל: וכן הגיורת והמשחררת אפילו נתגיירה ונשחררה פחותה מבת שלש שנים הואיל ואינה בת ישראל הרי זו זונה ואסורה לכהן.

שם: ראה מ"מ שם: וז"ל: ובהשגות א"א אינה משום זונה וכו' ובאמת ששם בפרק י' יוחסין אמרו וכולן מקרא אחד דרשו והביאו פסוק זה. ומיהו דעת רבינו דלאו דברי קבלה נינהו, דא"כ הו"ל למימר עד דאתא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא, א"ו מאן דאסר סבר דבכלל דקרא היא וילפינן לה מקרא דחזקאל דאי לאו יחזקאל לא הוה אסר להו ובפירושו אמרו בגמרא בפרק הבע"י גבי גיורת

בלבד" 18 — וא"כ קשה: איך היתה בת יתרו 19 מותרת לו — הרי היתה גיורת 20 ?
למ"ד לא נתכהן משה אלא שבעת ימי המילואים

אחת, משה רבינו כהן גדול" 17 (כי, לא פסקה כהונה אלא מזרעו של משה" 18), ודעה שני' ס"ל ש, לא נתכהן משה אלא שבעת ימי המילואים

(17) רב — שם קא, ב. (18) וגם למ"ד, „אני אמרתי אתה כהן כו' עכשיו כו' ואתה לוי" — „פסיקא ל' דכהן ה' מדעבד עבודה בשבעת ימה"מ... ונפסקה לו כהונה אלא שניטלה ממנו בחרון אף" (חדא"ג שם). (19) אבל אם לא היתה „בת יתרו" — אף שבמ"ת נתגיירו כל ישראל (כדלעיל בתחילת הסימן והערה 4) — עכצ"ל שגירות זו אינה אסורה לכהן ואהרן ואלעזר ואיתמר בניו יוכיחו והטעם מובן כי בבני אברהם כו' לא שייך הטעם „שבאה מן העכו"ם השטופים בזימה". גם י"ל עפמ"ש בצפ"נ לסנהדרין שם ד, לאחר מ"ת נעשו יהודים למפרע, עיי"ש. וע"פ המבואר בצפ"נ שם „דמדיו כיון דהם ג"כ מזרע אברהם לאחר המילה, ואמם נתגיירה אז אם יתגיירו הוה ישראל למפרע, וזה צפורה כו" — מתורצת הקושיא שבפנים. וראה לקמן הערה 28. ולהוסיף: עפמשנ"ת בלקו"ש ח"ח (ע' 165 הערה 29) שלשיטת רש"י בפירושו עה"ת ה' יתרו „אבי אמו" (ממש) דפינחס — היינו דגם אשת אלעזר הכהן היתה „בת יתרו" — השקו"ט שבפנים השיחה היא גם בנוגע לאלעזר הכהן. (20) בפרש"י יבמות (סא, סע"א) דגירות פסולה כי „ביאת עכו"ם כו' פסלה", ועד"ז מפרש שם (ע"ב) ד"ה אלא גיורת „דנבעלה בנכריותה כו'". והובא בב"ש לשו"ע אה"ע ס"ו סק"כ. — אבל דעת הפוסקים דאסורה גם כשלא נבעלה (ראה ב"ש שם. אנציקלופדי' שם, וש"נ). וראה מנ"ח (מצוה

וכבגמרא סוטה (מג, א) וב"ב (ק, א) ... אבל עפ"י הכלל דרש"י מפרש הכתובים (גם) לבן חמש למקרא ופשוטו של מקרא — הרי לא יכתוב כוונתו (רק) ברמז וכן לא יסמוך בפירושו עה"ת שיחפשו בש"ס וכו' למה נתכוון, ולכן נלפענ"ד דפרש"י „אבי אמו" הוא כפשוטו. וכו' — ע"ש בארוכה.
הערה 20: בפרש"י יבמות (סא, סע"א): וז"ל (עמ"ש במשנה שם: והכמים אומרים אין זונה אלא גיורת ומשחררת ושנבעלה בעילת זנות): אלא הגיורת והמשחררת — דביאת עכו"ם ועבד פסלה.

שם: שם (ע"ב) ד"ה אלא גיורת: וז"ל: אלא גיורת דנבעלה בנכריותה לעובדי כוכבים וכן משחררת דעו"כ ועבד הואיל ולא בני קידושין נינהו פסלי.

שם: והובא בב"ש לשר"ע אה"ע ס"ו סק"כ .. ראה ב"ש שם: וז"ל: וכן גיורת, הנה רש"י פי' שם בפרק הע"י דאיירי דנבעלה לעכו"ם, ותו' והרמב"ם פי"ח והרא"ש ס"ל אפי' לא נבעלה אסורה לכהן, אפי' גיורת פחותה מג"ש קי"ל דאסורה לכהן. ועי' ר"ס ט"ו. וטעמם לפי שבאה מן העכו"ם השטופין בזמה. ולדעת הראב"ד ורשב"א ילפי' מקרא דחזקאל בתולות מזרע בית ישראל כמ"ש סוף קידושין, וכן הוא דעת התוס' שם דף ס"א. ולדעת הרמב"ם ילפינן מקרא זונה האמורה בתורה ומקרא דחזקאל ילפינן דפי' הקרא כך הוא ועי' מ"ש המגיד ריש פרק ט"ו גיורת אין מפורש בתורה ונ"מ מזה למ"ש רס"ה ע"ש.

שם: וראה מנ"ח (מצוה רסו) .. עיי"ש: וז"ל: ולפי' תמוהין לי דברי רש"י ביבמות דף ס"א במשנה כה"ד כו' בד"ה אלא הגיורת שפירש"י שם וכן בע"ב דלמא נבעלה וביאת נכרי ועבד פסלה, ל"ל מחמת דביאתם פסלם, חדא הא קי"ל דלא כרשב"י דאפי' פחותה מבג"ש וי"א אף דלא חזיא לבעילה פסולה לכהונה, ואפי' לרשב"י הגיורת והמשחררת אפי' לא נבעלה כיון דלא נזרע בתוליה בישראל ונתגיירה לאחר ג' פסולה לכהונה א"כ למה פירש"י החשש דנבעלה דליתא אליבא דכ"ע, ועבמ"מ פי"ז ה' על דין דגיורת שכ' שם דדעת רש"י כהר"מ דאפי' פחותה מבת שלש שנים היא בכלל זונה דקרא, ומביא ראי' מהמשנה ג"כ וחכ"א אין זונה אלא גיורת ולא מפליג בין גדולה ובין קטנה. ובאמת דברי רש"י במשנה הם בהיפך דמטעם נבעלה כתב רש"י. והב"ש בס"י ו' מביא דברי רש"י דאין פסולה א"כ נבעלה, ע"ש בסק"כ, וכ' דהתוס' והר"מ חולקין דאפי' לא נבעלה. ובאמת דברי רש"י תמוהין לפ"ד דליכא למ"ד הכי בגמרא דלכ"ע אף לרשב"י פסולה אף לא נבעלה רק נתגיירה פחותה מג"ש כמ"ש ע"ש בגמ' ותבין. ולולא ד' הרה"מ הייתי אומר

זרע ור' יוסי סבר משנזרעו מישראל ר' שמעון בן יוחאי סבר משנזרעו בתולי' מישראל אלא בגיורת הכתוב תליא מילתא ובפירושא דקרא פליגי ולא בגיורת זונות מדרבנן. ואע"ג דדברי קבלה הן דאורייתא נינהו אלא דאתא יחזקאל וגלי וכדאמרין בעלמא הא עד דאתא יחזקאל מאן אמרה אלא דאורייתא ואתא יחזקאל ... אח"כ מצאתי להרמב"ם ז"ל שכתב כדברי רש"י ז"ל והראב"ד ז"ל תפס עליו בהשגות וז"ל ... (כמו שנעתק בפיענוחים הקודמים).

הערה 16: זכחים קב, א .. שם קא, ב: אמר רב משה רבינו כהן גדול ... כתנאי ... שנאמר (שמות ד, יד) הלא אהרן אחיך הלוי, והלא כהן הוא אלא ה"ק אני אמרתי אתה כהן והוא לוי עכשיו הוא כהן ואתה לוי. והכמים אומרים לא נתכהן משה אלא שבעת ימי המילואים בלבד ויש אומרים לא פסקה כהונה אלא מזרעו של משה שנאמר (דה"י א כג, יד) ומשה איש האלקים בניו יקראו על שבת הלוי ואומר (תהלים צט, ו) משה ואהרן בכהנו ושמואל בקוראי שמו (רש"י: ויש אומרים לא פסקה כהונה אלא מזרעו אבל הוא כל ימיו כהן ה' ורב דאמר כיש אומרים) כו'. ע"ש.

הערה 19: בצפ"נ לסנהדרין שם: וז"ל: (על דברי רש"י המובאים בתחילת הסימן בפנים): הנה כך, דהנה מבואר בחגיגה דף ג' וסוכה דף מ"ט דאברהם תחילה לגרים, ועיין ביבמות דף ק' ע"ב אזוהרה וכו' לא תנסיב:] אלא מעתה גבי אברהם דכתיב להיות לך לאלקים ולזרעך אחר"ך, התם מאי קא מזהר ל' רחמנא, הכי קאמר ל', לא תנסיב עכו"ם ושפחה, דלא ליזיל זרעך בתרה] חזינן דחל עליו שם ישראל, ועיין לעיל דף נ"ט ע"ב ועיין סוטה דף י"ב גיורת:] ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור, אמר ר' יוחנן משום רשב"י שירדה לרחוץ מגלולי בית אבי'. וברש"י: לטבול לשם גיורת], ועיין בזה בכ"מ, אך הגדר כך, דעמ"ש בזה בשבת דף פ"ח וברמב"ם בכ"מ דלאחר טבילה חל עליו גירות מזמן מילה .. ובאמת דבני אברהם אבינו עד זמן מ"ת היו תלויים ועומדים, דלאחר מ"ת נעשו יהודים למפרע, וראי' הא כתב רש"י ביבמות דף ע"ו ע"ב דגם על ערב רב הוה דין גר מצרי, ומה שייך, הא אז הכל נתגיירו, וע"כ דישראל הוה למפרע ישראלים, וכמו לויים, ... אבל גרים נעשו גרים מכאן ולהבא, והנה י"ל דמדיו כיון דהם ג"כ מזרע אברהם לאחר המילה, ואמם נתגיירה אז אם יתגיירו הוה ישראל למפרע, וזה צפורה אשת משה כנ"ל בזה וכו'. ע"ש.

שם: עפמשנ"ת בלקו"ש ח"ח (ע' 165 הערה 29): וז"ל: במפרשי רש"י כאן [= ר"פ פינחס], שהכוונה ב„אבי אמו" היא לאו דוקא,

בלכד, עוד אפשר ליישב (עכ"פ בדוחק) שגם אז לא הי' משה כהן גמור; וזה שהי' מקריב אז את הקרבנות הרי"ז — כהסכרת התוספות 22 — מחמת שבשבעת ימי המילואים הי' למשכן דין במה [ולכן, שימש משה שבעת ימי המילואים בחלוק לכן" 23 — לא בכגדי כהונה — כי, אין כגדי

כהונה בכמה" [ולכן גם לא היתה כת יתרו (גיורת) אסורה לו. אבל — לכד זאת שמלשון הגמרא, לא נתבהן משה כו" משמע שבשבעת ימי המילואים הי' כהן גמור 24 — עדיין קשה למ"ד שמשוה, כל 25 ימיו כהן הי' 26.

רסו) שתמה על דעת רש"י, עיי"ש. ובחכמת שלמה (לשו"ע אה"ע שם) מאריך דגם לרש"י אסורה גם אם לא נבעלה, עיי"ש. (21 גם יש לתרץ (למ"ד זה) — כי הציוויים) דפ' אמור (,אשה זונה גו' לא יקחו") נאמר(ו) לאחר ז' ימי המילואים. ובגיטין (ס, סע"א): ,ח' פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן כו' פרשת כהנים (,אמור אל הכהנים כו' — פרש"י שם) כו". ולהעיר מתו"כ לשמיני (י, ד) ,מיכן אמרו אין מטמאין למתים כו' ". (22 ע"ז לד, א ד"ה במה. (23 ע"ז שם. וש"נ. (24 להעיר ממשנת (לקו"ש ח"ו ע' 175 שוה"ג הב' להערה 28), שי"ל שכהונת משה היתה רק התואר דכהונה, ולא הענין ד, לקדשו לכהנו לי" — שירות דכהונה (מכיון ששימש בחלוק לבן), עיי"ש. — אבל ג"ז די לאסור עליו גיורת משום ,אשה זונה גו' ", שהרי גרושה כו' אסורה גם לכהן בע"מ וחלל שאין בהם שירות דכהונה. (25 לשון רש"י זכחים קב, א ד"ה ויש אומרים. (26 לכאורה אפשר לתרץ ע"ד תי' הש"ס (זכחים שם) דמשה זר הוא לענין נגעים כי ,שאני מראות נגעים דאהרן ובניו כתובין בפרשה", והרי גם בר"פ אמור (אצל הציווי ,אשה זונה גו' ") נאמר ,אמור אל הכהנים בני אהרן". אבל — יש לחלק. כי דיוק הש"ס ,אהרן ובניו כתובין בפרשה" הוא משום שהכתוב (תזריע יג, ב) מקדים ,אהרן הכהן" ורק אח"כ כתיב ,או אל אחד מבניו הכהנים".

מודה רש"י דלא הוי טעמא מכח ביאה. אך לפי האמת ז"א דהרי כבר כתבנו לעיל ד"ס ע"ב דלר"ש נמי אסורה ביתר מבת ג"ש אפי' לא נבעלה, והיאך כתב רש"י דנבעלה, ובע"כ דכוונת רש"י רק דמשום דזונה לא נאסרה אלא נבעלה אבל מ"מ אף בלא נבעלה אסורה מטעם אחר מכת בתולה מורע בית ישראל. ותימא שה"ה כתב בפיי"ח מהל' א"ב שדעת רש"י כהרמב"ם. ולפמ"ש אין רא"י משם דכוונת רש"י דמשום זונה לא נאסרה רק נבעלה. אך מ"מ אסורה מטעם אחר כנ"ל. ועכ"פ לא הו"ל לב"ש להעתיק דעת רש"י לדינא, כיון דעכ"פ אנן קיי"ל אפי' פחותה מג"ש אסורה, א"כ בוודאי אין הטעם רק מכת שנבעלה רק מטעם אחר ואם תאמר דס"ל להב"ש דאף בפחותה שייך ביאה לשו"י זונה לענין זה, א"כ שוב י"ל כדברינו בתחלה דדוקא בפחותה מבת ג"ש הוא דבעינן שנבעלה, והיינו דבזה כיון דאינה ראויה לביאה, בעינן ביאה ממש. אבל יותר מבת ג"ש כיון דראויה לבעול נעשה זונה וכדעת הרמב"ם, וכדמוכח ביבמות ד"ס ע"ב הנ"ל גם אף לפי הבנת הב"ש דהכל תלוי בנבעלה, וגם משמע לי' דכוונת רש"י דוקא בידוע שנבעלה, הגה זה וודאי הוי כפחותה מג"ש דאז אינה מן הסתם בחזקת בעולה רק בידוע שנבעלה אבל בתר בת ג"ש וודאי עכ"פ הוי בחזקת בעולה כדמוכח בכמה דוכתי. ולכך נראה דאפי' אם נשאת לכהן ויש לה כמה בנים תצא ואין לנו צד קולא לסמוך בזה כלל.

דאדרבא, שיטת רש"י כהראב"ד דגיורת אינה בכלל זונה דקרא רק הוא דברי קבלה רק בזינתה בגיורתה הוי זונה ואסורה מה"ת מטעם זונה, ע"כ פירש"י על החכמים דמיירי אקרא דזונה הטעם דנבעלה, אבל בלא נבעלה אינו רק מדברי קבלה. כנ"ל לולא דהה"מ לא כ' כן, בוודאי מצא שיטת רש"י באיזה מקום הנעלם מאתי, אבל דברי הב"ש שמביא ד' רש"י לדינא ואח"כ מביא שיטת הראב"ד נראה דלשיטת רש"י אינו אסור כלל בלא נבעלה בוודאי תמוהין דליכא למ"ד הכי בש"ס. וצ"ע.

שם : ובחכמת שלמה (לשו"ע אה"ע שם) ... עיי"ש : וז"ל : וכן הגיורת והמשוחררת וכו' הנה הב"ש כתב בשם רש"י דאיירי דנבעלת לעכו"ם וכו' והנה, אחר המחילה, קיצר בשיטת רש"י ונתן מכשול למעיין, הנה אין כוונת רש"י לומר דאין גיורת אסורה לכהן רק בידוע שנבעלה, דוודאי ז"א רק סתם גיורת נמי אסורה, והיינו מכת דסתם גיורת יותר מבת ג' היא בחזקת שנבעלה, וכדמוכח בפ"ק דכתובות ופרק אלו נערות שאין להם קנס, רק רש"י מיירי בדס"א ע"ב במ"ש חכמים דאין זונה אלא גיורת, ע"ז כתב רש"י דעיקרא דמילתא וודאי הוי משום ביאה דאין זונה שלא נבעלה. ועוד כוונת רש"י בע"כ הוי על פחות מבת ג' או תליא מילתא בנבעלה אבל ביתר מבת ג' אפי' בידוע שלא נבעלה אסורה, וכן מוכח להדיא בש"ס ד"ס ע"ב גבי תניא רשב"י אומר גיורת פחותה מבת ג"ש כשרה לכהונה ופריך א"ה אפי' יתירא מבת ג' וכו' עיי"ש בפירש"י, מוכח להדיא דאף לר"ש דס"ל פחותה מבת ג' שנים כשרה מ"מ מודה ביותר מבת ג' דפסולה אפי' בידוע שלא נבעלה, א"כ מכש"כ לרבנן דס"ל אפי' פחותה מבת ג' שנים פסולה, דאפי' בלא נבעלה פסולה ובע"כ מ"ש רש"י בדס"א ע"ב בנבעלה היינו פחותה מבת ג' שנים בזה בעינן שנבעלה אבל ביותר מבת ג' שנים מודה רש"י דלא בעינן שנבעלה. וא"ל דכוונת רש"י על פחותה מבת ג', הרי בזה אין ביאתה ביאה, והאיך שייך לומר דעשאה זונה. אך א"כ נאמר ולטעמך מכש"כ דקשה, דא"כ כיון דאנן קיי"ל כרבנן דאפי' פחות מבת ג"ש פסולה לכהונה, א"כ בע"כ אין הטעם משום ביאה רק כדעת שאר המפרשים. ולכך לכאורה הי' נראה דבאמת הני חכמים דקאמרו אין זונה אלא גיורת היינו ר"ש דס"ל פחותה מבת ג"ש כשרה לכהונה לכך י"ל דבביאה תלי' מילתא, אך לדידן דקיי"ל דפחותה מבת ג' שנים נמי פסולה בע"כ

הערה 21 : ולהעיר מתו"כ לשמיני (י, ד) : ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני עוזיאל דוד אהרן ויאמר אליהם קרבו שאו את אחיכם, מיכן אמרו אין מטמאים למתים שהרי אלעזר ואיתמר כהנים היו ולא נטמאו להם, ומי נטמאו להם, הלויים. הערה 24 : לקו"ש ח"ו ע' 175 שוה"ג הב' להערה 28 : וז"ל [ההערה נעתקה לקמן בפיענוח להערה 51] : ואולי י"ל, שכהונת משה מכיון ששימש בחלוק לבן לא הי' בה הענין ד, לקדשו לכהנו לי" ולכן נחשב לזר לגבי כהונה זו. ועפ"י יומתק הקס"ד שבעל מום מותר באכילת קדה"ק (אף שפשוט שזר שאינו מורע אהרן אסור בהם), כי גם בע"מ, אף שהוא פסול לעבודה (שירות), יש בו התואר דכהונה, ולא לקדשו לכהנו לי' לשון שירות. הערה 26 : תי' הש"ס (זכחים שם) : מיתיבי מרים מי הסגירה, א"ת משה הסגירה משה זר הוא ואין זר רואה את הנגעים (רש"י : דכתיב (תזריע יג, ב) והובא אל אהרן וגו'). . . קתני מיהת משה

חז"ל³⁰: „ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו", ואחד מהם הוא ש„פירש מן האשה", וממילא אין לטעון בת יתרו מי התירה לך (מחמת איסור גיורת לכהן), כי משה פירש מאשתו. ואע"פ שלכאורה אין פרישה בלבד מספיקה בנוגע איסור גיורת לכהן — אבל הרי רש"י כותב בפירושו עה"ת עה"כ (כס"פ בהעלותך³¹), „ותדבר מרים גו' על אודות האשה גו' כי אשה כושית לקה" — „על אודות האשה, על אדות גירושי"; כי אשה כושית לקה, ועתה גירשה", היינו שלדעת רש"י מה ש„פירש מן האשה" (כמו שרש"י מביא שם³²) אי"ז פרישה בעלמא³³, אלא — גירושין³⁴. ומ"מ לא ענו את זה לזמרי כששאל בת יתרו מי התירה לך — כי, כמבואר בדברי חז"ל³⁵, לא ידע מזה אדם, עד שגם מרים נודעה מזה רק כש„אלדד ומידד

ג. לכאורה הי' אפשר לומר ששתי שאלות הנ"ל (סעיף א' וב') מיתרצות אחת בחברתה: בטענתו „בת יתרו מי התירה לך" באמת היתה כוונתו של זמרי (לא לאיסור חיתון עם ארמית, אלא) איסור גיורת לכהן²⁷; והשייכות בין איסור זה למה שמדינית אסורה („אם תאמר (זו) אסורה בת יתרו כו'") היא בזה, שטעם האיסור של גיורת לכהן הוא (כנ"ל) „לפי שבאה מן העכו"ם (ארמים) השטופים בזימה". והיינו שאם מדינית אסורה מפני שהיא „ארמית" — א"כ למה בת יתרו „שבאה מן העכו"ם (ארמים) וכו'" מותרת למשה (כהן)? אבל לפי"ז עדיין קשה (כנ"ל סעיף א') לאידך גיסא: (א) מהי באמת התשובה על טענה זו ו(ב) למה לא אמרו תשובה זו לזמרי²⁸? ד. לכאורה הי' אפשר לתרץ²⁹ במה שאמרו

משא"כ בנדוד שנאמר „הכהנים (ואח"כ) בני אהרן", י"ל שהכוונה לענין הכהונה ולא שצ"ל „בני אהרן" דוקא. (27 ראה גם ראש דוד... (להחיד"א) פ' פינחס. (28 ראה לעיל הערה 19 מה ש"ל ע"פ המבואר בצפ"ע שגם מדין „אם נתגיירו היה ישראל למפרע". ועפ"י י"ל שזמרי לא ס"ל כן (לענין מדינית) ולכן טען „בת יתרו מי התירה לך" מצד איסור גיורת לכהן. ומשה לא השיב, כמבואר לקמן בפנים (סעיף ו') דלא נאמן בשעת מעשה, עיי"ש. (29 ראה גם ערוך לנר סנהדרין שם. (30 שבת פז, א. יבמות סב, רע"א. (31 יב, א. (32 ד"ה ותדבר מרים ואהרן. (33 דלא כמ"ש הרא"ם שם, ד„גרושי" היינו „הפרשתה שפירש בעלה ממנה". (34 ראה גם תוד"ה דכתיב יבמות שם: „או נתן לה גט", ובמכילתא עה"פ (יתרו יח, ב), „אחר שלוחי" — „שנפטרה ממנו בגט". וראה ריב"א עה"ת יתרו יט, טו. (35 ספרי בהעלותך שם * (הובא בתוס' יבמות שם. שבת * בכמה דפוסים ספרי הובא רק הטעם „שראתה את צפורה שאינה מתקשטת כו'“, אבל גם לטעם זה רק אז נתוודע שפירש כו'.

הערה 34: ראה גם תוד"ה דכתיב יבמות שם: וז"ל: וא"ת מגלן שפירש מדעתו והלא משעה שנאסר במ"ת עם ישראל שוב לא הותר לו כדכתיב ואתה פה עמוד עמדי, וי"ל דאי לאו דפירש מדעתו למה כעסו עליו אהרן ומרים אלא ודאי כששמע מפי הגבורה אל תגשו אל אשה נשא ק"ו בעצמו וגלה לה דעתו ועשה לה אהל בפני עצמו או נתן לה גט, ולפיכך כעסו עליו. וא"ת ולמה המתינו כל כך שלא כעסו עליו אלא בחצרות שהוא זמן גדול אחר מתן תורה. וי"ל שלא נתגלה להם אלא באותה שעה. כדתניא בספרי שבשעה שאמר הקב"ה למשה ליקח ע' זקנים מישראל אמרה מרים אשרי נשותיהן של אלו שנתבקשו לגדולה אמרה צפורה אוי להן לנשותיהן של אלו שמיום שדברה השכינה עם אחיך פירש ממני וכו'. ע"ש. שם: וראה ריב"א עה"ת יתרו יט, טו: וז"ל (לאחר שמביא קושית התוס' ותירוצם כבפיענות הקודם): .. ומיהו משנתבקש בנבואה פירש ממנה כדתניא בספרי.. (המובא בפיענות הקודם): .. אך במ"ת גירשה לגמרי ע"י הקל וחומר. והא דכתיב אחר שלוחי ומתרגמינן בחר דפטרה היינו למ"ד יתרו לאחר מ"ת הוה שאז גירשה, ואי מתרגמינן אחר דשלחה גיחא טפי שעדיין לא גרשה אלא פירש ממנה כו'.

הערה 35: ספרי בהעלותך שם: מגין היתה מרים יודעת שפרש משה מפריה ורביה אלא שראתה צפורה שאינה מתקשטת בתכשיטי נשים אמרה לה מה לך שאין מתקשטת בתכשיטי נשים אמרה לה אין אחיך מקפיד בדבר לכך ידעה מרים ואמרה לאחיה ושניהם דברו בו.

זר ואין זר רואה את הנגעים. אמר רב נחמן בר יצחק שאני מראות נגעים דאהרן ובניו כתובים בפרשה. הערה 27: ראה גם ראש דוד (להחיד"א) פ' פינחס: וז"ל: בת יתרו מי התירה שהיא מדינית ג"כ... לדברייך שזו אסורה, וכי תימא שגייירת אותה, קשיא לך שאתה כהן, וכמ"ד שמשנה רבינו הי' כהן כל ימיו וכהן אסור בגיורת... וכוונת זמרי להורות... שהוא מותר בה... והראה פנים לטעותו... ועוד דיש לנו מעשה רב דמשה רבינו לקח בת יתרו והוא כהן ומי לנו גדול דאילו עתידה תורה לאסור לא לקחה כו'. ע"ש.

הערה 29: ראה גם ערוך לנר סנהדרין שם: וז"ל: ברש"י ד"ה בת יתרו מי התירה, ודאי בלא"ה הבל יפצה פי זמרי דהא קודם מ"ת ודאי לא הי' איסור לישא מדינית ומשעת מ"ת ואילך באמת פירש משה ממנה כדאמרין בשבת. אכן רש"י פירש טעם האמת דהא לא מהך טעמא פירש אלא מפני שדיברה השכינה עמו כל שעה.

הערה 30: שבת פז, א: ופירש מן האשה, מאי דריש, נשא קל וחומר בעצמו, אמר ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת וקבע להן זמן (רש"י: אימתי ידבר עמהם) אמרה תורה והיו נכונים וגו' אל תגשו (רש"י: יפרשו מנשותיהם) אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי ואינו קובע לי זמן (רש"י: לדבורו שאוכל לפרוש קודם לכן) על אחת כמה וכמה, ומגלן דהסכים הקב"ה על ידו דכתיב לך אמור להם שובו לכם לאהליכם (רש"י: להתיר נשותיכם לתשמיש שאסרתי לכם) וכתיב בתרי' ואתה פה עמוד עמדי, ואית דאמרי פה אל פה אדבר בו.

ונתמנה להיות כהן גדול יכנום, וכגמרא ילפינן זה מהכתוב 46 „יקח אשה“, שמכיון שה„יקח אשה“ (האירוסין) הי' בהיתר, מותר לו לכתחילה לגמור את הלקיחה ולכנום את האלמנה.

ובנדרו"ד, שלא זו בלבד שהאירוסין היו בהיתר, אלא גם הנישואין היו בהיתר 47, הנה כל שכן וק"ו שגם לאחר שנתכה משה היתה כת יתרו מותרת לו (אע"פ שהיתה גיורת).

לכאורה אפשר להקשות: מה שמושה נשא את צפורה בהיתר הי' לפני מ"ת; ומכיון שישראל הי' להם אז דין בני נח ולא הי' אז בכלל גדר הלקיחה שלאחר מ"ת 48, על כרחך לומר, שלאחר מ"ת היו ישראל צריכים לחדש הקידושין והלקיחה דנשותיהן עפ"י תורה 49, — א"כ הרי הדרא קושיא לדוכתה איך הי' מותר למשה לקדש את צפורה לאחר מ"ת 50 ?

הנה אי"ז קושיא, כי [נוסף ע"ז שהלקיחה מחדש היתה בודאי תיכף לאחר מ"ת וממילא — בנוגע למשה הי' זה לפני שנתכהן (בימי המילואים, אחר

מתנבאים במחנה" 86 וצפורה אמרה „אוי לנשותיהם של אלו כו" 37.

כי מכיון שמושה עשה זה מדעתו, הנה בהיותו עניו מאד 38 לא רצה שידעו מזה, ומהאי טעמא לא רצה 39 לענות לזמרי שפירש מן האשה.

אבל ביאור זה אינו 29 כי [נוסף על זה שרש"י 40 ס"ל (ע"פ הספרי 40) שמושה פירש מן האשה (לא מדעתו, אלא) מחמת ש„אמרתי לו לפרוש מן האשה.. ואתה פה עמוד עמדי“ 41, והרי אי"ז היפך הענוה לספר שקיים ציווי ה' 42 — הנה]

הסיבה לפרישת משה מן האשה היתה מחמת שמושה הי' נביא — כמ"ש רש"י 81 (מהספרי 81) שצפורה אמרה „אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן“ 48 — והרי עפ"י הנ"ל הי' צריך לגרשה מחמת איסור גיורת לכהן 44.

ה. הביאור בזה:

שנינו 46: „אירם (כהן הדיוט) את האלמנה

שם ד"ה ואתה (בשם „מדרש“). פרש"י שם. תנחומא צו יג. ומלשון התנחומא (שבהערה 1), „אותה שתחתיד“ מוכח שעד אז (שנת הארבעים) לא ידעו כל ישראל שגירשה. אבל י"ל שלדעת התנחומא לא גירשה רק „פירש"י ממנה. (36 בהעלותך יא, כו. 37) בתוס' שבת שם כ', „דודאי ידעו אבל היו סבורין שפירש ע"פ הדיבור עד שאמרה להם צפורה שמדעתו פירש כו"י. אבל ביבמות שם כתבו „שלא נתגלה להם אלא באותה שעה כדתניא בספרי כו"י. (38 בהעלותך יב, ג. 39) ומכ"ש שמרים ואהרן לא סיפרו שגירשה, שהרי נענשו על שדיברו עליו. (40 בהעלותך שם, ת. ולהעיר מלשון רש"י שם, ד: שיפה עשה משה כו"י. (41) ב' הדיעות — אם פירש מדעתו או ע"פ הציווי — הובאו ג"כ באדר"נ פ"ב, ג. (42) ועד"ז לתוס' שבת שם, שאהרן ומרים „היו סבורין שפירש ע"פ הדיבור“ — דלמה יעלימו שגירש משה את צפורה ע"פ הדיבור? אבל גם אם פירש משה מדעתו קשה: למה לא השיב לזמרי שפירש מן האשה שלא יאמרו שעבר על איסור גיורת לכהן (שאי"ז היפך העניוות)? (43) וראה שבת (ועד"ז יבמות) שם: אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי כו"י. (44) ובפרט אם פירש רק מצד הציווי „ואתה פה עמוד עמדי“ — היינו, שלולי ציווי זה לא הי' פורש מן האשה. (45) יבמות סא, א. (46) אמור כא, יד. (47) ראה תוד"ה אטו יבמות כ, ב: נשאה קודם שנתמנה משמע ולא צריך קרא שיכול לקיימה משום דנשאה בהיתר. (48) ראה רמב"ם ריש הל' אישות: קודם מ"ת הי' אדם פוגע אשה בשוק כו' מכניסה לתוך ביתו כו' כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל כו' יקנה אותה תחלה כו". וגם אלה מבני"י שקיימו כה"ת עד שלא ניתנה וקידשו נשיהם (וראה פרש"י ויחי מה, ט. ועוד) — מ"מ, מכיון שלא נצטוו ע"ז, אין להם תוקף כמו לאחר מ"ת. (49) כדן גר שנתגייר ואשתו עמו שצריכים חופה וקידושין — דגול מרבבה לשו"ע יו"ד הל' גרים בסופן. וראה גליוני הש"ס (דלעיל הערה 3): פשיטא דנתגיירה במ"ת והוצרכה קידושין מחדש. (50) כי להדיעות שלא גירשה רק „פירש"י ממנה, משמע שגם אח"כ

הערה 40: בהעלותך שם, ח: וז"ל: פה אל פה אמרתי לו לפרוש מן האשה והיכן אמרתי לו בסיני לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי.

שם: ולהעיר מלשון רש"י שם, ד: וז"ל: שיפה עשה משה מה שפירש מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדיבור.

הערה 47: ראה תוד"ה אטו יבמות כ, ב: וז"ל: אע"ג דבפרק הבא ע"י לא מצריך קרא אלא לאירס ואח"כ נתמנה להיות כהן גדול אבל נשאה כו' (כבפנים ההערה).

הערה 48: וראה פירש"י ויחי מה, ט: וז"ל: בזה — הראה לו

שם: שבת שם ד"ה ואתה (בשם מדרש): וז"ל ומיהו קשה דמשמע במדרש שלא ידעו זמן גדול שפירש משה ממנה גבי אלדד ומיידד שהיו מתנבאים שאמרה מרים אשרי נשותיהן של אלו שנתמנו בעליהן פרנסין על הציבור אמרה צפורה אוי להן לנשותיהן של אלו שמיום שנתייחדה שכינה עם אחיך פירש ממני מיד ותדבר מרים ואהרן במשה משמע שלא ידעו קודם לכן, וכי לא ידעו הא דכתיב ואתה פה עמוד עמדי, ואור"ת דודאי ידעו אבל היו סבורין שפירש ע"פ הדיבור עד שאמרה להם צפורה שמדעתו פירש ממנה מתחלה.

שם: ומלשון התנחומא: ואם תאמר שהיא אסורה זו מדינית ואותה שתחתיד מדינית מי התירה לך.

הקמת המשכן) — הנה אפילו אם נאמר שלמ"ד שמשנה כל ימיו כהן ה' התחילה כהונתו תיכף בשעת מ"ת 51, ג"כ אינו קשה, כן:]
 עה"כ 52 וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי דריש בגמרא 53: „שעשה לה מעשה ליקוחין” שהפירוש בזה שעמרם קידשה בליקוחין דלאחר מ"ת.
 [ובזה מסבירים מפרשים 54 מ"ש הרמב"ם 55 ובמצרים נצטוו עמרם במצוות יתירות] — שלכאורה אי"ז מובן 56: היכן מצינו שנצטוו עמרם במצוות יתירות? — אלא זהו מצות קידושין שכבר היתה במצרים 57].
 ומכיון שגם קודם מ"ת היו קידושי אשה בישראל באופן הלקיחה דלאחר מ"ת, לא ה' צריך להיות אצלם קידושין מחדש אחר מ"ת, כי הקידושין הקודמים נשארו בתקפן גם אחר מ"ת 58.
 ולפי"ז מובן שה"ק אשה" של משה רבינו ה'

בהיתר מכיון שה' לפני מ"ת, ולא ה' צריך לחזור ולקדש את צפורה אחר מ"ת.
 ו. ועפי"ז יש להסביר: (א) מה היתה טעות זמרי בת יתרו מי התירה לך, ו(ב) למה לא ענה לו משה על טענתו כלום:
 זמרי לא סבר מהלימוד (דתורה שבטל פה) דיקח אשה הנ"ל, ולשיטתו ה' משה חייב לגרש את בת יתרו.
 ומשה לא ה' יכול לענות בלימוד ד"ק אשה" 59 — כי 60 ההלכה 61 היא שת"ח שמורה הלכה והוא נוגע בדבר אינו נאמן בשעת מעשה לומר כך קיבלתי — והרי משה היה נוגע בדבר — „בת יתרו מי התירה לך” 62.
 [ע"ד שמצינו במחלוקת קרח, שביחד עם מחלוקתו על כהונת אהרן בא 63 בטענות ושאלות של שקר אודות מזוזה — „בית שהוא מלא ספרים מהו שיהא חייב במזוזה”, ותכלת — „טלית שכולה תכלת מה

היתה אשתו] ולהעיר מלשון הספרי בהעלותך שם: שפירש משה מפר"י רב"י כו' שאינה מתקשטת כו' וא"כ קידשה לאחר מ"ת — אף שנאמר לו „ואתה פה עמוד עמדי”. ודוחק. וע"פ המבואר לקמן בפנים מתורץ בפשטות. וגם לדעת רש"י ש„גירשה” — הרי זמרי לא ידע מזה (כנ"ל בפנים), ולכן טען „בת יתרו מי התירה לך”, כדלקמן בפנים סעיף ו'. 51 ראה לקו"ש ח"ו ע' 175 והערה 28 שם. 52 שמות ב, א. 53 סוטה יב, א. ב"ב קכ, א. 54 צפע"נ עה"ת שמות שם. מהר"ץ חיות סוטה שם. 55 ה' מלכים פ"ט סה"א. 56 כקושיית הכס"מ ורדב"ז שם. 57 ועפי"ז לשון הרמב"ם (נעתק לעיל הערה 48), כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל כו' לאו דוקא. 58 ובזה מתורץ מש"נ (ואתחנן ה, כז) תיכף לאחר מ"ת „שובו לכם לאהליכם”, דמזה שנק' „אהליכם” גם קודם „שובו גו'”, מוכח, שלא היו צריכים קידושין מחדש לאחרי מ"ת. וראה תו"ש דלעיל הערה 3. 59 אלא שצע"ק לדעת רש"י ש„גירשה” — למה לא השיב לו כן, כנ"ל ס"ד והערה 42 [כי אף שלא הוצרך לגרשה מטעם זה — מ"מ, מכיון שגירשה אין מקום מעיקרא להטענה „בת יתרו כו'”] ? 60 ראה גם לקו"ש חיי"ג שיחה א לפ' פינחס ס"ד ובהערות שם. 61 רמ"א יו"ד סו"ס רמב. יבמות עז, א (וש"נ). תוד"ה אם שם. נמוק"י שם. 62 ומה שלא השיב אף א' מבנ"י לזמרי הלימוד ד"ק אשה", וכפסק הלכה דאם שמעו ממנו קודם מעשה שומעין לו (רמ"א שם) — אולי י"ל שעדיין לא אמר משה לכל ישראל * הלימוד (דתושבע"פ) מ"ק אשה" (מכיון שלא ה' נוגע להם), ואהרן ובניו — ה"ה קרובים של משה ואין נאמנים. או י"ל שנתעלמה מהם גם הלכה זו (משא"כ משה, שנתעלמה ממנו רק ההלכה דהבועל ארמית כו', כנ"ל בפנים הסימן ס"א). ולהעיר מרמב"ן דברים (א, יח): שלא יהי' לכבוד לו שיוכיר לדור זה כי אשה כושית לקח. 63 ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א. תנחומא קרח ב. במדב"ר פ"ח, * להעיר מלשון פינחס (לענין ההלכה „הבועל ארמית כו'”) — לא כך למדתי כו'.

דס"ל כהמ"ד (זבחים קב, א) שלא פסקה כהונה אלא מורעו של משה. ומ"ש רש"י (שמות שם), „ואתה לוי", כוונתו בנוגע לסיומו שם „בניו יקראו על שבט הלוי”. ומ"ש רש"י (אמור כא, כב), „שהותרו לזר שאכל משה בשר המילואים” — כבר עמדו על זה מפרשי רש"י שם, עיי"ש.
 הערה 60: ראה גם לקו"ש חיי"ג שיחה א לפ' פינחס ס"ד ובהערות שם: לא נעתק מפני האריכות.
 הערה 62: ולהעיר מרמב"ן דברים (א, יח): וז"ל (בהסברת הענין שלא הזכיר משה שמינה את השופטים, שרי האלפים והמאות, לסייעו — בעצת יתרו חותנו): ונראה בעיני שלא רצה להזכירו... שלא יהי' כו' (כפנים ההערה).

שטר אירוסין ושטר כתובה ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקודש.
 הערה 51: ראה לקו"ש ח"ו ע' 175 והערה 28 שם: בפנים שם מבואר שמוזה שנאמר למשה בציווי לכהן את אהרן ובניו — „ואתה הקרב אליך” — משמע שמשנה כבר ה' אז כהן. ובהערה שם: ראה רש"י פרשתנו [תצוה] כט, כב: „ומשה כהן”. ולא מסתבר לומר (ע"ד הפשט) שנעשה כהן רק למשך ימי המילואים (היינו שנעש ולא ניתנה לו כהונה — רש"י שמות ד, יד — ואח"כ ניתנה לו למשך ימי המילואים ואח"כ שוב נלקחה ממנו!) — ומסתבר שלאחר ימי המילואים פסקה ממנו כהונה. ובלאה"כ משמע כן — שהרי נטילת כהונה ממש קשורה ב„הוא (אהרן) יהי' כהן” (רש"י שם) וזה התחיל בסוף ימי המילואים. או י"ל

וההסברה בזה היא כנ"ל:

משה הי' נוגע בדבר⁶⁶, ולכן בכל אופן לא הי' נאמן בזה].

שתהא חייבת בציצית" ולא מצינו שמשנה יענה על השאלות ע"י לימוד מתורה שבע"פ⁶⁴, הוא רק אמר: „ואם כריאה יכרא ה' גו"⁶⁵;

סימן לא

עיר הנדחת

אין בי"ד של מטה יכולים להתחשב בזה, כי אין לו לדין אלא מה שענינו רואות³

וכמו שכתב הראב"ד והקשה ע"ז: „לא מצאתי תשובה מועלת אחר התראה ומעשה“.

ובכסף משנה מתרץ: „וי"ל שמ"ש רבינו ששולחים להם שני ת"ח להזהירם וכו' אינה התראה גמורה מאחר שאינה לכל אחד בפרט“.

אבל אין תירוץ זה מובן: זה שחייבי מיתות בי"ד אם עשו תשובה אין בי"ד של מטה מוחלין להן הרי [אין זה מחמת שאין תשובה מועלת לאחרי התראה, אלא] הוא מפני שאין בי"ד של מטה מתחשבים בדברים שבלב,

א. ברמב"ם הל' ע"ז פ"ד ה"ו: „והיאך דין עיר הנדחת.. בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין עד שידעו בראי' ברורה שהודחה כל העיר או רובה וחזרו לעבודת כוכבים. אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם, אם חזרו ועשו תשובה מוטב וכו'“.

וזהו חידוש גדול ביותר, שהרי אין תשובה מועלת בנוגע לעונשי בי"ד של מטה, כדאיתא בגמרא: דחייבי מיתות בי"ד אם עשו תשובה אין בי"ד של מטה מוחלין להן (ורק חייבי כריתות אם עשו תשובה בי"ד של מעלה מוחלין להן) [והטעם ע"ז: מכיון שהתשובה עיקרה בלב²,

ג. פרש"י ר"פ קרח „טלית כו'“). (64) ורק אמר „חייבת דכתיב גדילים תעשה לך וגו'.. וכתבתם על מזוזות ביתך גו'“ (ירוש' שם). (65) קרח טז, ל. (66) שהרי הי' אחי אהרן. ובפרט שמחלוקת קרח היתה גם על משה — ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 104 ובהערות שם, וש"נ. ועיי"ש (ע' 106) שהעיקר ופנימיות מחלוקת קרח הי' על משה.

(1) מכות יג, ריש ע"ב. (2) תניא פכ"ט (לו, ב). (3) ראה נו"ב או"ח מהדו"ק סל"ה. (4) ולהעיר, שלא אשתמט בשום מקום שתועיל תשובה למסית או למגדף — אף שאין צריך התראה (רמב"ם שם פ"ב ה"ט. וראה לקו"ש ח"ז ע' 163 הערה 26) — שבפשוטו, הוא לפי שתשובה אינה מועלת בנוגע לעונשי בי"ד של מטה, גם כשלא התרו.

הערה 3: ראה נו"ב או"ח מהדו"ק סל"ה: נעתק לעיל סימן כד בפיענוח להערה 27.

הערה 4: כפ"מ שם פ"ב ה"ט: ברמב"ם שם: מגדף שחזר בו בתוך כדי דבור אינו כלום אלא כיון שגידף בעדים נסקל. ובכסף"מ: ובמה שכתב רבינו אלא כיון שגידף בעדים נסקל — כלל דין אחר והוא דמגדף לא בעי התראה.. וממ"ש רבינו בהלכות עדות (פ"כ ה"ד) ואין לעדים זוממין שגגה לפי שאין להם מעשה לפיכך אין צריכין התראה, משמע דכל היכא דליכא מעשה ליכא התראה כו' ע"ש (ובהשגת הראב"ד הלכות עדות שם). שם: לקו"ש ח"ז ע' 163 הע' 26: וז"ל: בכ"מ הלכות ע"ז שם [פ"ב] ה"ט שלדעת הרמב"ם (הל' עדות פ"כ ה"ד) מגדף א"צ התראה. אבל בפירש"י (אמור כד, טו), „בכרת כשאין התראה“ הרי שגם מגדף צריך התראה. וכ"ה גם דעת הראב"ד בהל' עדות שם. וברדב"ז שם מוכח שגם לדעת הרמב"ם כן הוא, וצ"ע ששכ"מ בהל' עדות אינו מפרש בהביאו קושית הראב"ד שם דאין הכי נמי דלהרמב"ם מגדף א"צ התראה.

הערה 66: ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 104.. ע' 106: לא נעתק מפני האריכות.

הערה 1: מכות יג, ריש ע"ב: במשנה (שם, ע"א): ואלו הן הלוקין הבא על אחותו וכו'. ובגמרא (ורש"י): חייבי כריתות קתני (לענין מלקות ואחד מכל) חייבי מיתות בי"ד לא קתני (לא הזכיר בה ללקות אם התרו בו למלקות) מתניתין מני, רבי עקיבא היא, דתניא, אחד חייבי כריתות ואחד חייבי מיתות בי"ד ישנו בכלל מלקות ארבעים (השתא ס"ד שאם התרו בו מיתה ומלקות לוקה ומת), דברי רבי ישמעאל. ר"ע אומר חייבי כריתות (אם התרו בהם מלקות) ישנו בכלל מלקות ארבעים (ולוקין, ואין כאן משום חייבי שתי רשעיות שאתה עונשו מלקות עם הכרת, ולמה אינן שתי רשעיות) שאם עשו תשובה בי"ד של מעלה מוחלין להן, (אבל) חייבי מיתות בי"ד אינו בכלל מלקות ארבעים (שיש כאן שתי פורעניות מלקות ומיתה ומשילקה סופו ליהרג) שאם עשו תשובה אין בי"ד של מטה מוחלין להן (את המיתה) כו'.